

MUZEUM DENDROLOGICZNE PRZY INSTYTUCIE DENDROLOGII POLSKIEJ AKADEMII NAUK W KÓRNIKU

Dendrology Museum of the Institute of Dendrology
of the Polish Academy of Sciences in Kórnik

Urszula NAWROCKA-GRZEŚKOWIAK, Tomasz KOZŁOWSKI

Instytut Dendrologii PAN, ul. Parkowa 5, 62-035 Kórnik

Muzeum Dendrologiczne powstało w ramach powołanego w 1933 r. Działu Dendrologii i Pomologii. Dyrektorem Działu był Antoni Wróblewski, który był nie tylko doskonałym znawcą dendrologii i hodowcą, ale również gromadził zbiory nasion i przekrojów drewna. Niestety wiele okazów z tego okresu nie zachowało się.

Zachowane zbiory były początkiem obecnego muzeum, które powstało w 1956 roku dzięki zabiegom ówczesnego dyrektora Instytutu prof. Stefana Białoboka. Przez wiele lat, do 1990 roku kierownikiem naukowym był doc. dr Henryk Chylarecki, który gromadził, opisywał i powiększał zbiory muzealne.

Celem muzeum dendrologicznego jest popularyzacja wiedzy o drzewach i krzewach, ich biologii, znaczeniu dla człowieka oraz przydatności gospodarczej. Zebrane materiały mają często bezcenną wartość dla prowadzonych prac naukowych z zakresu taksonomii, geobotaniki, hodowli i anatomii drewna. Ścisła zależność od Arboretum Kórnickiego umożliwia poznawanie w Muzeum Dendrologicznym cech morfologicznych roślin drzewiastych i pogłębienie wiedzy o nich (o własnościach drewna, ekologii gatunku i rozwoju w ojczyźnie).

Funkcja dydaktyczna muzeum jest możliwa dzięki udostępnieniu sal ekspozycyjnych nie tylko specjalistom, ale również osobom zainteresowanym a szczególnie młodzieży szkolnej.

Zbiory muzeum mieszczą się w zabytkowym budynku (fragmenty z XVI w.) zwanym „Pawilonem” położonym na terenie Arboretum Kórnickiego. Powierzchnia wystawowa jest niewielka i nie pozwala na pełne udostępnienie zgromadzonych wzorców drewna, owoców, szyszek i innych okazów dendrologicznych. Większość eksponatów pochodzi z kolekcji Arboretum oraz z drzew i krzewów rosnących w kraju. Dzięki współpracy z innymi ośrodkami dendrologicznymi w świecie możemy również pokazać interesujące i efektowne drewno i owoce oraz nasiona z innych stref klimatycznych.

Od 1993 roku z chwilą zakończenia prac adaptacyjnych budynku i jego pomieszczeń, gromadzone od kilkudziesięciu lat zbiory są udostępnione zwiedzającym, których wita zwinięty i zawieszony na ścianie pęd *Calamus rotang* - palmy rotang z Indochin o długości około 35 metrów.

Zbiory muzealne obejmują łącznie około 3 tysiące pozycji katalogowych. Stałą ekspozycję stanowią kolekcje wystawiane w trzech przystosowanych do tego salach.

W najstarszej części budynku szesnastowiecznej, ośmiokątnej rotundzie w sali górnej pokazane są:

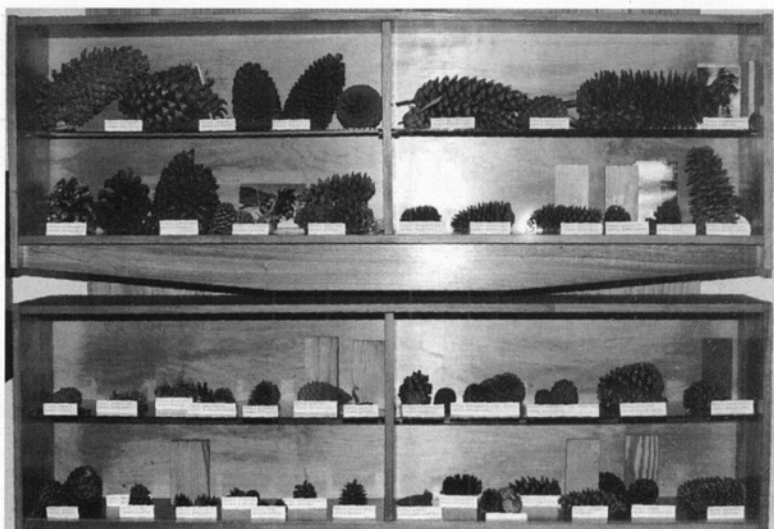
- bogata kolekcja szyszek - około 300 gatunków znanych drzew i krzewów nagozalążkowych w tym 65 samych szyszek sosnowych z różnych stref klimatycznych

(Ryc.1). Wśród szyszek sosen do największych i najcięższych (2,5 kg), które można zobaczyć w naszej kolekcji należą szyszki *Pinus coulteri* z Kalifornii. Najmniejszymi z kolei są szyszki *Pinus mugo*. Bardzo interesujące o słodkich i smacznych nasionach (stąd nazwa) są szyszki sosny cukrowej - *Pinus lambertiana* o długości do 30 cm.

Spośród innych gatunków na uwagę zasługują oryginalne, beczułkowate szyszki *Agathis robusta* - dammary potężnej, osiągające długość 20 cm i *Agathis palmerstoni* - dammary palmerstoni o długości tylko 5 cm. Szyszki dammary po dojrzewaniu rozsypują się i dlatego w zbiorach wymagają specjalnego zabezpieczenia. W stałej ekspozycji, jest interesująca kolekcja szyszek cedrów (libański, atlantycki i himalajski), jodeł, z których największymi szyszkami charakteryzuje się *Abies procera* - jodła szlachetna oraz wiele innych godnych polecenia szyszek drzew i krzewów krajowych i z innych stref klimatycznych.

Bardzo atrakcyjną i oryginalną jest kolekcja nasion i owoców drzew liściastych. Podziwiane są szczególnie okazy strefy tropikalnej (Wietnam, Brazylia, Płw. Malajski) i Australii. Interesującym jest możliwość porównania owoców - żołędzi, dębów rosnących w kraju z rosnącymi w tropikach. Miseczki owoców są różnego kształtu i wielkości, pokryte często frędzelkowatymi, nitkowatymi i poskręcanymi łuseczkami np. *Quercus macrolepis* - dąb macedoński czy *Quercus cerris* - dąb burgundzki.

Podobnymi do żołędzi dębowych są owoce *Cyclobalanopsis* sp. i *Lithocarpus* sp. drzew rosnących w tropikalnych lasach Wietnamu.

Ryc. 1 Kolekcja szyszek sosnowych z różnych stref klimatycznych. (fot. Elżbieta Szubert)

Fig. 1 Pine - cone collection from several climatological zones. (phot. Elżbieta Szubert)

Spośród bogatej kolekcji orzechów wyróżnia się orzech brazylijski - *Bertholletia excelsa* o oryginalnej, brązowanej skorupie. Dużymi rozmiarami (około 30 cm długości) odznacza się wśród innych, kolbowaty owocostan *Banksia* sp. krzewu występującego w zach. Australii i charakteryzującego się żółtopomarańczowym, zdrewniałym kwiatostanem. Ponadto na uwagę zasługują tzw. orzechy kola o przyjemnym smaku i orzeźwiającym działaniu - *Sterculia chicha* - drzewa kola, oraz 20 cm owoce *Bombax ceiba* - drzewa kapokowego. Owoce drzew kapokowego zwanego również puchowcem pięciopręcikowym mają bardzo duże znaczenie gospodarcze. Zawierają bowiem wewnątrz wełnisty puch, który wykorzystywany jest do wypychania kamizelek ratunkowych ponieważ nie nasiąka wodą. Oryginalną nazwę ma *Strychnos nux vomica* - kulczyba wronie oko której okazałe, kuliste owoce osiągają do 8 cm średnicy. Na Półwyspie Malajskim i w Indiach rośnie *Oroxylum indicum* z rodziny *Bignoniaceae* - bignoniowate. Strąki tej rośliny znajdujące się w zbiorach muzeum osiągają 60 cm długości i około 14 cm szerokości.

Nie sposób wymienić wszystkich interesujących eksponatów znajdujących się

Ryc. 2 Stałą ekspozycję stanowią przekroje poprzeczne i podłużne drewna drzew i krzewów. (fot. Elżbieta Szubert)

Fig. 2 The stability exhibition Institute cross and longitudinal section wood of trees and shrubs. (phot. Elżbieta Szubert)

w gablotach czy pomieszczeniach magazynowych. Wspomnieć jeszcze należy o przypominających głębokie naczynia owocach *Lecythis pisonis* - krużycy Pisona i bogatej kolekcji nasion palm.

Kolekcja wzorców drewna drzew rodzimych i obcego pochodzenia, przedstawiona jako niewielkie (15,0 x 7,0 x 2,0 cm) deseczki lub wielkowimiarowe (do 3 m wysokości i 1,2 m średnicy) wyrzynki i przekroje poprzeczne oraz podłużne (Ryc. 2). Ekspozycje stała stanowi około 300 wycinków drewna drzew i krzewów, a ogólnie zbiory muzealne obejmują ich około 700.

Duże zainteresowanie wśród osób zwiedzających Muzeum wzbudzają przekroje poprzeczne i podłużne drzew i krzewów rosnących w Polsce. Często barwa i rysunek na przekroju drewna są bardzo efektowne i zaskakujące bogactwem jak np. pospolitego bzu lilaka (*Syringa vulgaris*), złotokapu zwyczajnego (*Laburnum anagyroides*), sumaka octowca (*Rhus typhina*), różne gatunki orzecha (*Juglans*), czy z iglastych u cisa i jałowca.

Do mniej popularnych lub nie występujących w naszych warunkach klimatycznych, a posiadających również bardzo efektowne

w przekroju drewno należy *Phellodendron amurense* - korkowiec amurski, *Magnolia acuminata* - magnolia drzewiasta, *Olea europea* - drzewo oliwne czy *Toona chinensis* - cedrówka chińska.

Drewno miało i ma duże znaczenie w życiu człowieka np. znajdujące się w naszej kolekcji drewno tekowe (*Tectona grandis*) tzw. indyjski dąb z uwagi na to, że nie jest łatwopalne i charakteryzuje się dużą odpornością na działanie kwasów i wody, używane było i jest do wyrobu

masztów i okrętów. Rodzina *Bombacaceae*, a szczególnie *Ochroma* sp. - balsa, charakteryzuje się bardzo lekkim drewnem (1m³ - 26 kg), które wykorzystuje się do wyrobu modeli i łodzi.

Drzewem występującym w Australii jest *Eugenia myrtifolia* - goździkowiec mirtolistny z którego drewna wyrabia się tak popularne tam bumerangi. U nas natomiast bardziej znana jest brzoza karelska - *Betula pendula carelica*, z której drewna były wyrabiane meble o niezwykle interesującym rysunku i barwie, która dostarczała również tzw. drewna rezonansowego. Charakterystyczną cechą drewna rezonansowego, jest szerokość słoja która nie powinna przekraczać 4 mm i jego falistość. Tego typu drewno uzyskujemy z dolnej części pnia takich drzew rosnących w terenach górskich jak: świerk, jodła, brzoza, buk, lipa, jawor czy olsza. Ciekawostką muzealną są: drewno hurmy hebanowej - *Diospyros mun*, bardzo ciężkie o ciemnym zabarwieniu, fragment pała dębowego, szerniałego pod wpływem leżenia w bagnistej glebie, skamieniałe drewno z widocznymi przyrostami rocznymi a także przekrój poprzeczny paproci drzewiastej.

Ryc. 3 Fragment wystawy „Przyroda i Arboretum Kórnickie w fotografii” - tulipanowiec amerykański oraz wzorów oklein. (fot. Elżbieta Szubert)

Fig. 3 The part of exhibition „Nature and the Kórnik Arboretum in pictures” and models of veneer. (phot. Elżbieta Szubert)

Sala dolna rotundy mieści tzw. zbiory wietnamskie - wielkowymiarowe wyrzynki drzew o przekrojach podłużnym i poprzecznym, które otrzymaliśmy w czerwcu 1956 roku z Wietnamskiej Republiki Ludowej po Międzynarodowych Targach Poznańskich.

Wzorce drewna tej strefy klimatycznej są niezwykle interesujące i charakteryzują się nie tylko oryginalną barwą, ale również często zaskakującym ciężarem i zastosowaniem. Na uwagę zasługuje drewno *Cinnamomum camphora* - lekkie, miękkie a jednocześnie bardzo trwałe i odporne na szkodniki. Drewno to często używane jest przez miejscową ludność do wyrobu skrzyń, kufrów czy łodzi. Również interesujące jest drewno *Hopea piereni* - bardzo ciężkie, szczególnie w stanie wysuszonym. Jest ono dość elastyczne, łatwo pękające, dobrej jakości i bardzo trwałe. Cenną jest pozyskiwana z drewna żywica, która służy do uszczelniania łodzi a także wykorzystuje się ją do wyrobu pochodni. Wśród 120 eksponatów z tej strefy klimatycznej, jest jeszcze wiele innych interesujących wyrzynków drewna.

W części nowszej budynku, dobudowanej w pierwszej połowie XIX wieku przez Tytusa Działyńskiego wystawiona jest kolekcja oklein

z drzew krajowych i innych stref klimatycznych (Ryc.3).

Na szczególnie uwagę zasługują wzory oklein otrzymane z Uniwersytetu w Oklahomie (50 wzorów drewna), charakteryzujące się efektywnym zabarwieniem i rysunkiem. I tak np. występujący u nas co prawda najczęściej tylko w Ogrodach Botanicznych

Liriodendron tulipifera - tulipanowiec amerykański ma drewno zielonkawe, a *Dalbergia latifolia* - kostrączyzna szerokolistna

rosnąca w tropiku odznacza się prawie czarnym drewnem. Również bardzo ciemnym drewnem z interesującym rysunkiem odznacza się kopajwa demeusil - *Guibourtia demeusil*. Drewno brzozy żółtej - *Betula alleghaniensis* jest jasno zabarwione, a drewno białej mahoni - *Tabebuia donnel* przedstawia rysunek sprawiający wrażenie trójwymiarowości. Amarantowym kolorem drewna charakteryzuje się *Peltigone paniculata* - drzewo amarantowe.

W sali tej organizowane są również okolicznościowe wystawy takie jak : „Historia badań drzewoznawczych w Kórniku”, „Przyroda i Arboretum Kórnickie w fotografii”. W przygotowaniu są inne interesujące tematy.

Muzeum Dendrologiczne zainteresuje każdego - spełniając funkcje obiektu popularyzującego wiedzę o drzewach i krzewach.

Serdecznie zapraszamy.

SUMMARY

Our Museum of Dendrology was organized by the Section of Dendrology and Pomology in 1933.

There is not a lot of collection left from this time, but they were the beginning of our museum. The Museum of Dendrology should make

popular a knowledge about trees and shrubs, their biology and economically advantages. The most of exhibits are coming from the Arboretum collection, but also from other parts of our country and from abroad.

There are about three thousands trees and shrubs (three hundreds species of gymnosperms) in our museal catalogues. The most attrac-

tiv and original is a collection of seeds and fruits of trees and shrubs especially from tropical zone.

Very interesting in our exhibition are models of wood - in longitudinal and cross - sections, and also trees - veneers of inland and other climates.